



УДК 37:004:02:008

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-5\(57\)-1874-1889](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-5(57)-1874-1889)

Лапаєнко Світлана Володимирівна кандидат педагогічних наук, с.н.с., старший науковий співробітник відділу цифрових технологій і комп'ютерного забезпечення Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-0412-6618>

КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ КОЛЕКЦІЙ ОСВІТЯНСЬКИХ БІБЛІОТЕК В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз культурологічних засад використання цифрових колекцій освітнянських бібліотек в умовах інноваційних трансформацій освіти. Обґрунтовано, що цифрові колекції слід розглядати не лише як технологічні ресурси, а як носії культурних смислів, що забезпечують збереження, інтерпретацію та трансляцію наукової й культурної спадщини. Уточнено, що культурологічні засади використання цифрових колекцій освітнянських бібліотек доцільно трактувати як систему ціннісно орієнтованих принципів, підходів і норм, які визначають створення, відбір, структурування, інтерпретацію та застосування цифрових ресурсів з урахуванням їх культурної значущості, освітньої доцільності та соціокультурного контексту. На основі аналізу наукових джерел визначено сутність понять «цифрова колекція» та «цифрова колекція освітнянських бібліотек», а також їх функціональне призначення у сучасному освітньо-науковому середовищі.

У дослідженні систематизовано основні культурологічні засади використання цифрових колекцій, зокрема аксіологічну, герменевтичну, комунікативну, інтегративну, діяльнісну, інноваційно-технологічну, культуротворчу та безпечно-етичну.

Доведено, що їх реалізація забезпечує інтеграцію цифрових ресурсів у освітній процес, сприяє формуванню культурної та інформаційної компетентності здобувачів освіти, розвитку критичного мислення та їх інтеграцію у глобальний інформаційно-культурний простір.

Встановлено, що сучасні освітнянські бібліотеки трансформуються у багатофункціональні цифрові культурно-інформаційні центри, які відіграють ключову роль у забезпеченні якості освіти, розвитку наукової комунікації та підтримці інноваційних освітніх практик. Узагальнено, що культурологічні засади виступають методологічною основою ефективного використання цифрових колекцій і визначають перспективи їх розвитку в умовах цифрового суспільства.





Ключові слова: культурологічні засади, цифрові колекції, освітянські бібліотеки, цифровізація освіти, інформаційна культура, культурна компетентність, інноваційні трансформації, освітнє середовище.

Lapaenko Svitlana Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Research Fellow Department of Digital Technologies and Computer Systems V. Sukhomlynskyi State Scientific and Educational Library of Ukraine of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-0412-6618>

CULTURAL ASPECTS OF THE USE OF DIGITAL COLLECTIONS IN EDUCATIONAL LIBRARIES IN THE CONTEXT OF INNOVATIVE TRANSFORMATIONS

Abstract. The article presents a theoretical analysis of the cultural foundations of using digital collections in educational libraries in the context of innovative transformations in education. It is substantiated that digital collections should be considered not only as technological resources but also as carriers of cultural meanings that ensure the preservation, interpretation, and dissemination of scientific and cultural heritage. It is specified that the cultural foundations of using digital collections in educational libraries can be interpreted as a system of value-oriented principles, approaches, and norms that determine the creation, selection, structuring, interpretation, and application of digital resources, taking into account their cultural significance, educational relevance, and socio-cultural context. Based on the analysis of scientific sources, the essence of the concepts «digital collection» and «digital collection of educational libraries» is defined, as well as their functional purpose in the modern educational and scientific environment. The study systematizes the main cultural foundations of using digital collections, including axiological, hermeneutic, communicative, integrative, activity-based, innovative-technological, culture-forming, and security-ethical ones. It is proved that their implementation ensures the integration of digital resources into the educational process, promotes the formation of cultural and information competence of learners, the development of critical thinking, and their integration into the global information and cultural space. It is established that modern educational libraries are transforming into multifunctional digital cultural and information centers that play a key role in ensuring the quality of education, developing scientific communication, and supporting innovative educational practices. It is concluded that cultural foundations serve as a methodological basis for the effective use of digital collections and determine the prospects for their development in the context of the digital society.

Keywords: cultural foundations, digital collections, educational libraries, digitalization of education, information culture, cultural competence, innovative transformations, educational environment.





Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується активною цифровізацією, розширенням інформаційного простору та зростанням ролі освітянських бібліотек як центрів доступу до знань і культурної спадщини. У цих умовах цифрові колекції стають важливим ресурсом забезпечення освітньо-наукової діяльності, проте їх використання часто обмежується технологічним аспектом, без належного урахування ціннісно-сміслового та культурного контексту. Водночас інноваційні трансформації освіти актуалізують необхідність переосмислення ролі цифрових ресурсів як носіїв культурних смислів, здатних впливати на формування культурної та інформаційної компетентності здобувачів освіти. Недостатня розробленість культурологічних засад використання цифрових колекцій освітянських бібліотек зумовлює потребу в їх науковому обґрунтуванні як методологічної основи ефективної інтеграції цифрових ресурсів у сучасне освітнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема використання цифрових колекцій освітянських бібліотек розглядається у кількох взаємопов'язаних наукових напрямках. Передусім, у працях науковців обґрунтовано теоретико-методологічні засади інноваційної трансформації освіти, що визначають необхідність інтеграції цифрових ресурсів в освітній процес і переосмислення ролі бібліотек як інформаційно-культурних інституцій, розкрито дидактичні та організаційно-методичні аспекти професійної підготовки в умовах закладу освіти [6–10, 19]. Поряд із цим у роботах Н. Сенченко, Х. Середи та А. Гуралюка цифрові колекції розглядаються як систематизовані інформаційні ресурси, що забезпечують доступ до знань, їх структурування та ефективне використання в освітній і науковій діяльності, з акцентом на ролі метаданих, стандартизації та поетапності їх створення [3, 4, 16, 17].

Суттєвий внесок у розуміння сучасної ролі бібліотек зроблено у дослідженнях Л. Березівської, Г. Романової, Л. Пономаренко, Я. Ніколаєнко, Т. Павленко, Т. Ярошевської, у яких освітянські бібліотеки інтерпретуються як багатофункціональні інформаційно-культурні центри, що забезпечують доступ до знань, підтримку освітнього процесу та розвиток цифрових компетентностей користувачів [2, 13, 14, 18].

У свою чергу, культурологічні та соціокультурні аспекти функціонування бібліотек розкрито у працях К. Мовчан, А. Моргун, О. Прудникової, де обґрунтовано необхідність інтерпретації інформаційних процесів у контексті культури, розвитку інформаційної культури особистості та врахування соціокультурних чинників використання цифрових ресурсів [12, 15, 21]. Аналітичні дослідження А. Гуралюка, О. Углової, Ю. Ковтанюка, З. Шевченка та інших науковців висвітлюють глобальні тенденції цифровізації бібліотек, зокрема розвиток цифрових колекцій, впровадження відкритого доступу, інтеграцію у світовий інформаційний простір та посилення міжінституційної взаємодії [4, 5, 20]. Таким чином, науковий дискурс демонструє багатовимірність



досліджуваної проблеми, водночас засвідчує недостатню розробленість культурологічних засад використання цифрових колекцій освітянських бібліотек, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета статті – теоретичне обґрунтування та узагальнення культурологічних засад використання цифрових колекцій освітянських бібліотек в умовах інноваційних трансформацій, а також визначення їх ролі у забезпеченні інтеграції цифрових ресурсів у сучасне освітнє середовище.

Виклад основного матеріалу. Культурологічні засади набувають особливого значення у контексті використання цифрових колекцій освітянських бібліотек в умовах інноваційних трансформацій, оскільки саме вони визначають ціннісно-сміслові орієнтири відбору, структурування та інтерпретації інформаційних ресурсів. У сучасному цифровому середовищі бібліотеки постають не лише як інформаційні платформи, а як культурно-освітні простори, що забезпечують збереження та трансляцію наукової і культурної спадщини. Застосування культурологічного підходу дозволяє розглядати цифрові колекції як інструмент формування культурної компетентності здобувачів освіти, інтеграції у глобальний інформаційний простір та розвитку сучасного освітнього середовища.

Л. Березівська, Г. Романова та Л. Пономаренко в дослідженні «Роль Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в інформаційному забезпеченні освіти незалежної України» засвідчують, що ДНПБ як ключовий інституційний центр формування науково-інформаційного простору освіти, який забезпечує інтеграцію інформаційних ресурсів, розвиток цифрових сервісів і підтримку освітньо-наукової діяльності. Підкреслено, що в умовах сучасних викликів, зокрема воєнного часу, бібліотека трансформується у багатофункціональний культурно-інформаційний хаб, який поєднує інформаційну, наукову, просвітницьку та патріотично-виховну функції. Узагальнено, що діяльність установи спрямована на зміцнення національної ідентичності, забезпечення доступу до достовірних знань і розвиток освітнього середовища через цифровізацію та інноваційні форми роботи [2].

Я. Ніколаєнко розглядає освітянські бібліотеки як ключові суб'єкти цифрової трансформації освітнього середовища, які забезпечують доступ до знань, розвиток цифрових компетентностей та інтеграцію сучасних технологій у навчальний процес.

У дослідженні обґрунтовано, що цифровізація бібліотек сприяє підвищенню якості освітніх послуг, розширенню інформаційних ресурсів і формуванню відкритого інформаційного простору, водночас актуалізуючи проблеми нерівного доступу до технологій і потребу в підвищенні цифрової компетентності користувачів. Авторкою узагальнено, що сучасна бібліотека трансформується у багатофункціональний інформаційно-культурний центр, який забезпечує ефективну взаємодію освіти, науки й суспільства в умовах цифрових змін [13].





Т. Павленко стверджує, що освітянські бібліотеки, як трансформовані соціокультурні інституції, в умовах воєнного часу виконують не лише інформаційну, а й комунікаційну, освітню та психологічну функції. Дослідницею підкреслено, що бібліотеки адаптуються до кризових викликів через розширення цифрових ресурсів, створення тематичних колекцій і впровадження нових форм онлайн-підтримки користувачів, забезпечуючи доступ до актуальної інформації та сприяючи стабілізації суспільства [14].

Аналіз аналітичного огляду «Цифрові тренди розвитку модерних бібліотек світу: майбутнє педагогічної освіти і науки» (автори А. Гуралюк та О. Углова) дає підстави стверджувати, що сучасні бібліотеки розглядаються як динамічні інформаційно-аналітичні та цифрові хаби, діяльність яких визначається процесами глобальної цифровізації, орієнтацією на віддаленого користувача та інтеграцією у світовий науково-освітній простір. У дослідженні акцентовано на ключових трендах – розвитку цифрових колекцій, електронних ресурсів, інституційних репозитаріїв, застосуванні штучного інтелекту та відкритого доступу, що трансформують традиційну бібліотеку в інтелектуальний центр знань і комунікації. Науковцями зазначено, що бібліотеки постають як стратегічний ресурс цифрової трансформації освіти і науки, забезпечуючи не лише доступ до інформації, а й формування нових моделей наукової та освітньої взаємодії [4].

Таким чином, у сучасних умовах цифровізації роль освітянських бібліотек істотно розширюється, трансформуючись від традиційного інформаційного посередника до багатофункціонального центру знань, комунікації та цифрової підтримки освітнього процесу. Така еволюція їх діяльності зумовлює необхідність осмислення не лише технологічних, а й ціннісно-сміслових основ функціонування бібліотек, що актуалізує звернення до культурологічних засад як методологічної основи їх розвитку.

У цьому контексті закономірним є перехід до розгляду культурологічних засад використання цифрових колекцій освітянських бібліотек в умовах інноваційних трансформацій, що дозволяє розкрити їх роль як інструменту збереження, інтерпретації та трансляції культурної й наукової спадщини у сучасному цифровому освітньому середовищі.

Так, К. Мовчан стверджує, що університетські бібліотеки потрібно розглядати як багатофункціональні культурно-освітні центри, діяльність яких визначається поєднанням традиційної місії збереження знань і сучасних цифрових трансформацій.

У дослідженні обґрунтовано, що ефективне управління бібліотеками має базуватися на культурологічному підході, який забезпечує інтеграцію інноваційних технологій, розвиток міжкультурного діалогу та задоволення потреб академічної спільноти. Бібліотеки трансформуються у відкриті цифрові культурні хаби, які відіграють ключову роль у збереженні культурної спадщини та розвитку сучасного освітнього простору [21].



А. Моргун обґрунтовує необхідність переосмислення аналітико-синтетичної обробки інформації як не лише технічного, а культурно інтерпретаційного процесу в умовах цифрової трансформації. У дослідженні підкреслено, що традиційні системи класифікації є обмеженими через західноцентричність і не відображають культурної специфіки, що актуалізує впровадження культурологічного підходу, заснованого на герменевтичному аналізі, семантичних технологіях та онтологіях. Вченою запропонована трирівнева модель аналітико-синтетичної обробки інформації, що забезпечує збереження, інтерпретацію та міжкультурну трансляцію знань у сучасному цифровому середовищі [12].

Т. Ярошевська розглядає університетську бібліотеку як інституцію, що перебуває у стані трансформації під впливом інформатизації та змін комунікаційного середовища. У дослідженні акцентовано на необхідності поєднання традиційних і цифрових форм роботи, розширення онлайн-сервісів і забезпечення віддаленого доступу до ресурсів, водночас підкреслюючи проблему зниження інтересу до читання та недостатньої сформованості навичок самостійної роботи з інформацією у здобувачів освіти. Зазначено, що ефективне функціонування бібліотеки в умовах інформаційного суспільства пов'язується не лише з цифровізацією ресурсів, а й із формуванням інформаційної культури та критичного мислення користувачів [18].

О. Прудникова стверджує, що інформаційна культура – це складний поліфункціональний феномен, який поєднує інформаційну компетентність, компетентність та етичні норми взаємодії з інформацією і технологіями. У дослідженні підкреслено поліпарадигмальність підходів до її трактування та наявність суперечностей між технократичними й культурологічними інтерпретаціями, а також акцентовано на її ролі як чинника адаптації особистості в умовах інформаційного суспільства. Вченою зазначено, що формування інформаційної культури визначається ключовою умовою ефективної діяльності людини в сучасному цифровому середовищі [15].

З урахуванням аналізу сучасних наукових підходів до розуміння ролі культури в умовах цифровізації освіти та трансформації бібліотечних інституцій, виникає потреба у чіткому концептуальному окресленні культурологічного підґрунтя цих процесів. У цьому контексті доцільним є уточнення змісту ключових дефініцій, що відображають взаємозв'язок культури, інформації та освітньої діяльності в новітньому соціокультурному середовищі.

Культурологічні засади доцільно визначати як сукупність ціннісно-сміслових орієнтирів, принципів, підходів і норм, що зумовлюють інтерпретацію, відбір, організацію та трансляцію знань у соціокультурному просторі, забезпечуючи їх відповідність культурним традиціям, гуманістичним ідеалам та сучасним вимогам розвитку суспільства. Вони відображають взаємодію культури, освіти й інформації, визначаючи способи осмислення соціокультурного досвіду та механізми його передання в умовах динамічних змін. Культурологічні засади використання цифрових колекцій освітянських бібліотек





в умовах інноваційних трансформацій слід трактувати як систему ціннісно орієнтованих принципів і методологічних підходів, що визначають створення, відбір, структурування, інтерпретацію та застосування цифрових ресурсів з урахуванням їх культурної значущості, освітньої доцільності та соціокультурного контексту. Такі засади забезпечують інтеграцію цифрових колекцій у сучасне освітнє середовище як інструменту збереження культурної спадщини, розвитку культурної та інформаційної компетентності здобувачів освіти, а також їх ефективної участі у глобальному інформаційно-культурному просторі.

З позицій культурологічних засад, які визначають ціннісні орієнтири, смислове наповнення та соціокультурну значущість освітніх процесів, логічним є перехід до аналізу використання цифрових колекцій освітянських бібліотек як сучасного інструменту трансляції, збереження та інтерпретації знань. Саме в умовах інноваційних трансформацій освіти цифрові колекції постають не лише як технологічний ресурс, а як культурно детермінований феномен, що забезпечує інтеграцію освітнього, наукового та культурного контенту, розширюючи можливості доступу до інформації та формування культурної компетентності здобувачів освіти. Зокрема, Н. Сенченко зроблено ґрунтовний аналіз змісту понять «цифрова колекція» та «цифрова колекція освітянських бібліотек». Авторка пропонує їх розуміння у межах сучасної інформаційно-культурної парадигми, де цифровізація розглядається не лише як технологічний процес, а як складний соціокультурний феномен. Зокрема, поняття «цифрова колекція» визначається як систематизована сукупність електронних документів та інших цифрових об'єктів, об'єднаних спільною ознакою, що супроводжуються метаданими та забезпечують можливість доступу, пошуку й комплексного використання. Водночас важливим є акцент на принципах формування цифрових колекцій, серед яких системність, тематична цілісність, інтегративність різних типів документів і забезпечення довготривалого доступу до них. Дослідниця виокремлює важливу методологічну складову досліджуваного поняття – його тісний зв'язок із системою метаданих, які забезпечують опис, ідентифікацію, структурування та управління цифровими об'єктами. Саме через метадані цифрова колекція набуває ознак впорядкованої інформаційної системи, що забезпечує ефективний пошук, навігацію та інтеперабельність ресурсів. Водночас підкреслюється, що формування цифрових колекцій є поетапним процесом, який охоплює планування, відбір ресурсів, створення цифрового контенту, опис, індексування та репрезентацію на вебплатформах, що додатково засвідчує їх складну організаційно-технологічну природу [16].

М. Медведь переконливо доводить, що цифрові колекції виконують не лише архівну функцію, а й забезпечують відкритий доступ до культурних надбань, розширюючи можливості наукової комунікації та популяризації історичної спадщини. Важливим є акцент на інтеграції бібліотек, архівів і музеїв у єдиний цифровий простір. Розкрито етапи створення цифрової колекції: від збору матеріалів і їх наукового опрацювання до оцифрування, систематизації та





представлення у репозитарії. Особливу увагу приділено використанню платформи DSpace як надійного інструменту збереження та поширення цифрових ресурсів, а також ролі метаданих у забезпеченні ефективного пошуку та навігації. Водночас авторка підкреслює значення методичних рекомендацій і дотримання стандартів оцифрування, що забезпечує якість і довготривале використання цифрового контенту [11]. Узагальнюючи, можна зазначити, що дослідження М. Медведь демонструє перехід від традиційного збереження бібліотечних фондів до цифрових моделей управління знаннями, де цифрова колекція виступає не лише засобом архівування, а й інноваційною формою репрезентації культурної пам'яті.

А. Гуралюк розглядає цифрові колекції як базовий елемент цифрової трансформації інформаційного середовища та ключовий ресурс функціонування електронних бібліотек. У центрі дослідження перебуває осмислення сутності цифрових колекцій як систематизованих сукупностей електронних документів, об'єднаних спільними ознаками та забезпечених метаданими для ефективного пошуку, збереження й використання. Дослідником підкреслено, що цифрові колекції виконують комплекс функцій: збереження культурної та наукової спадщини, інтеграції інформаційних ресурсів, забезпечення відкритого доступу та підвищення якості інформаційного обслуговування. Водночас акцентується увага на необхідності стандартизації, використання метаданих і впровадження сучасних інформаційних технологій, зокрема баз знань, семантичних та онтологічних моделей. Суттєвим є аналіз міжнародного та українського досвіду створення цифрових колекцій, який демонструє їх стратегічне значення для розвитку науки, освіти й культури, а також виявляє проблеми фрагментарності, недостатньої координації та відсутності єдиних стандартів у національному контексті. Особливу увагу приділено освітньому потенціалу цифрових ресурсів, що реалізується через створення тематичних колекцій, віртуальних читальних залів і спеціалізованих електронних проєктів [20]. Таким чином, цифрові колекції є не лише інструментом збереження інформації, а й інноваційною платформою формування знаннєвого суспільства, що потребує подальшого наукового обґрунтування, технологічного розвитку та системної інтеграції в освітній і культурний простір.

Ю. Ковтанюком та З. Шевченком здійснено системний науковий аналіз процесів цифрової трансформації гуманітарної галузі через призму діяльності Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, обґрунтовуючи, що створення цифрових колекцій є стратегічним напрямом розвитку сучасної цифрової гуманітаристики. Авторський підхід базується на ідеї комплексності й міждисциплінарності цифровізації, де поєднуються інформаційні технології, бібліотекознавство, архівознавство та гуманітарні науки, що дозволяє розглядати цифрові колекції не лише як технічний продукт, а як складну соціокультурну систему. Акцентовано, що цифрова трансформація історико-культурної спадщини зумовлена як глобальними викликами (пандемії, воєнні





загрози, ризики втрати фондів), так і внутрішніми потребами забезпечення доступності та збереження унікальних документів. Автори послідовно доводять, що сучасна практика оцифрування має переходити від фрагментарних дій до системної організації, яка включає стратегічне планування, стандартизацію метаданих, використання міжнародних протоколів обміну даними та інтеграцію у глобальні інформаційні ресурси. Важливим елементом авторського аналізу є виокремлення проблем, що стримують розвиток цифрових колекцій: відсутність уніфікованих стандартів, недостатня координація між інституціями, складність експертизи цінності об'єктів, технологічні обмеження, а також питання авторського права, кіберзахисту та довготривалого зберігання цифрових даних [5]. Отже, цифрові колекції виступають інструментом формування національного й глобального інформаційного простору, однак їх ефективний розвиток можливий лише за умов системного підходу, міжінституційної взаємодії та впровадження інноваційних технологій, що відповідають сучасним вимогам цифрового суспільства.

Аналіз статті В. Барабаш, Л. Глебової та О. Коломієць «Інноваційні трансформації бібліотек закладів вищої освіти» з позицій проблеми культурологічних засад використання цифрових колекцій освітянських бібліотек в умовах інноваційних трансформацій дає підстави стверджувати, що авторки розглядають освітянську бібліотеку не лише як інформаційний центр, а як повноцінний культурно-освітній осередок, який виконує функції збереження, трансляції та інтерпретації знань. Простежується ідея формування відкритого інформаційного простору бібліотеки, який забезпечує доступ до різних типів інформації та сприяє розвитку сучасного освітнього середовища. Особливого значення дослідниці надають впровадженню автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем та електронних ресурсів, у межах яких цифрові колекції – електронні каталоги, репозитарії, бази даних – постають не лише як технологічний інструмент, а як важливий культурний ресурс, що забезпечує збереження, структурування та доступ до інтелектуальної спадщини. Водночас акцентовано на ціннісних орієнтирах розвитку бібліотек, серед яких визначено відкритість, доступність, інноваційність і партнерство. Інноваційні трансформації бібліотек, окреслені авторками, охоплюють технологічний, інституційний і соціальний рівні модернізації, що означає переосмислення ролі бібліотеки – від традиційного сховища знань до інтерактивного простору культурної комунікації, у якому цифрові колекції виступають засобом осмислення, інтерпретації та поширення культурних надбань. Суттєвим є також акцент на розвитку електронних сервісів – вебсайтів, репозитаріїв, дистанційних послуг, які забезпечують безперервність культурно-освітнього процесу та трансформують бібліотеку в цифрову культурно-інформаційну платформу, здатну підтримувати нові форми взаємодії в освітньому середовищі [1]. Можна констатувати, що в умовах інноваційних трансформацій цифрові колекції освітянських бібліотек виступають вагомим культурологічним ресурсом, який



забезпечує не лише інформаційне обслуговування, а й формування культурної компетентності, розвиток наукової комунікації та інтеграцію особистості у глобальний культурний простір, а культурологічні засади їх використання реалізуються через поєднання ціннісних орієнтирів, цифрових технологій та освітніх практик, що трансформують бібліотеку у сучасний центр культурно-освітнього розвитку. Водночас проведений аналіз дозволяє виявити низку проблем, пов'язаних із технічним забезпеченням, необхідністю модернізації програмного середовища та залежністю від ресурсного й кадрового потенціалу, що обмежує повноцінну реалізацію культурологічного потенціалу цифрових колекцій.

Аналіз змісту понять «цифрова колекція» та «розробка цифрової колекції», здійснений у дослідженні А. Гуралюка, дає підстави стверджувати, що автор інтерпретує їх у межах сучасної цифрової парадигми бібліотечної діяльності, в якій визначальним є інтегроване поєднання технологічних, інформаційних і когнітивних компонентів. Зокрема, поняття «цифрова колекція» науковцем розглядається як системно організований масив цифрових ресурсів, що формується на основі тематичної єдності, структурованості та забезпечується відповідними алгоритмами обробки й доступу. Важливим є акцент на тому, що цифрові колекції виступають не просто електронними сховищами, а інструментами забезпечення структурованого доступу до знань, підтримки освітньої, наукової та культурної діяльності, а також збереження інтелектуальної спадщини. У контексті дослідження поняття «розробка цифрової колекції» набуває значно ширшого змісту і трактується як складний, багаторівневий та технологічно насичений процес. Автор підкреслює, що створення цифрових колекцій виходить за межі традиційного формування баз даних і передбачає використання інтелектуалізованих систем – баз знань, які здатні працювати з неструктурованими або слабо структурованими інформаційними масивами, характерними для гуманітарних наук. У цьому процесі важливу роль відіграє онтологічний підхід, який забезпечує семантичну узгодженість, інтеграцію різнорідних даних і можливість їх логічного структурування та візуалізації. Розробка цифрової колекції, за А. Гуралюком, охоплює низку взаємопов'язаних етапів: від відбору та аналізу інформаційних ресурсів до їх оцифрування, структуризації, опису, інтеграції у цифрове середовище та забезпечення зручного доступу для користувачів. Особливе значення надається створенню інструментів, що спрощують цей процес і роблять його доступним для фахівців без глибокої технічної підготовки, що реалізовано у вебресурсі OntOS. Водночас автор підкреслює, що розробка цифрових колекцій потребує нових професійних компетентностей, пов'язаних із володінням інструментами цифрової обробки інформації, навичками роботи з метаданими, знанням принципів індексації, візуалізації та представлення інформації [3]. Отже, поняття «цифрова колекція» постає як інтелектуалізована система організації цифрових ресурсів, орієнтована на забезпечення доступу до структурованих знань, тоді як «розробка цифрової





колекції» – як комплексний технологічно-методичний процес, що поєднує інструменти цифрових технологій, принципи онтологічного моделювання та професійні компетентності фахівців, забезпечуючи створення сучасних цифрових інформаційно-освітніх ресурсів.

Х. Середя послідовно розкриває концепцію створення цифрових колекцій як системного процесу, що включає відбір і оцифрування документів, їх структурування, опис за допомогою метаданих, інтеграцію у цифрове середовище та подальше представлення на вебпорталах. Важливим є виокремлення чіткої поетапної моделі формування колекцій, що охоплює як організаційно-концептуальні, так і технологічні аспекти, зокрема визначення цілей, побудову структури, індексування, організацію пошуку та популяризацію ресурсів. Підкреслюється, що цифрові колекції освітніх ресурсів виконують не лише інформаційну, а й дидактичну функцію, забезпечуючи змістове наповнення освітнього процесу та створюючи умови для рівного доступу до навчальних матеріалів незалежно від місця перебування користувача. Водночас акцентовано увагу на необхідності стандартизації підходів до їх створення, розвитку єдиного понятійного апарату та впровадження ефективних технологічно-організаційних рішень [17]. Отже, можна розглядати цифрові колекції як інтегровані інформаційні системи, створення яких потребує комплексного підходу, що поєднує науково-методичні, організаційні та технологічні компоненти, а їх ефективне функціонування визначається якістю цифрового контенту, рівнем його структурованості та доступності для користувачів.

З урахуванням результатів досліджень, у науковому контексті поняття «цифрова колекція освітянських бібліотек» набуває чіткої змістової конкретизації як результат системної діяльності електронних бібліотек та суміжних інституцій, спрямованої на збереження, оцифрування й репрезентацію документальної спадщини у цифровому форматі. Такі колекції постають не просто як сукупність ресурсів, а як структуровані цифрові екосистеми, що інтегрують різноманітні інформаційні об'єкти – текстові, аудіовізуальні, картографічні та архівні – і забезпечують їх доступність через сучасні електронні сервіси відповідно до освітніх, наукових і культурних запитів користувачів. Їх значущість посилюється роллю у збереженні документальної пам'яті, формуванні національного сегмента цифрової спадщини та включенні до глобального культурно-інформаційного простору. Отже, «цифрова колекція» у нашому дослідженні інтерпретується як концептуально впорядкована, функціонально орієнтована система цифрових ресурсів, тоді як «цифрова колекція освітянських бібліотек» – як її інституційно детермінований різновид, що реалізується у практиці бібліотек як центрів збереження, трансляції та інтерпретації знань. У сукупності ці поняття відображають сучасну тенденцію трансформації бібліотечних фондів у цифрові інформаційно-культурні системи, які забезпечують не лише доступ до знань, а й їх осмислення, інтеграцію та ефективне використання в освітньо-науковому середовищі.





З огляду на означені тенденції розвитку інформаційного суспільства, цифровізації освіти та трансформації ролі освітянських бібліотек, актуалізується потреба у науковому осмисленні методологічних основ ефективного використання цифрових ресурсів. Це зумовило необхідність звернення до культурологічного підходу, який дозволяє розкрити не лише технологічний, а й ціннісно-смісловий, соціокультурний потенціал цифрових колекцій у структурі сучасного освітнього середовища. Культурологічні засади використання цифрових колекцій освітянських бібліотек в умовах інноваційних трансформацій нами розглядається як цілісна система принципів, підходів і ціннісних орієнтирів, що визначають їх змістове наповнення, функціонування та педагогічну ефективність у сучасному освітньо-науковому середовищі. У цьому контексті ключовим є положення про те, що цифрові колекції постають не лише як технологічні ресурси, а як носії культурних смислів, що забезпечують збереження, інтерпретацію та трансляцію інтелектуальної спадщини суспільства.

Звідси першою засадою виступає аксіологічна, яка передбачає орієнтацію на загальнолюдські, національні та професійні цінності у процесі формування й використання цифрових колекцій. Вона забезпечує відбір ресурсів з урахуванням їх культурної значущості, достовірності та освітньої доцільності, сприяючи формуванню ціннісних орієнтацій здобувачів освіти.

Герменевтична засада визначає необхідність інтерпретації цифрового контенту, його осмислення в контексті історико-культурного досвіду та сучасних соціокультурних викликів, що забезпечує глибоке розуміння інформації та її інтеграцію у професійну підготовку.

Комунікативна засада відображає роль цифрових колекцій як засобу культурної та наукової взаємодії, що забезпечує відкритість доступу до знань, розвиток академічної комунікації та інтеграцію у глобальний інформаційно-культурний простір.

Інтегративна засада передбачає поєднання різних типів ресурсів – текстових, візуальних, аудіовізуальних, мультимедійних – у єдину цифрову систему, що забезпечує міждисциплінарний характер навчання та сприяє формуванню цілісного світогляду.

Важливою є також інноваційно-технологічна засада, яка передбачає використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, електронних платформ, систем управління навчанням та цифрових сервісів для організації доступу, пошуку й обробки інформації.

У поєднанні з нею функціонує діяльнісна засада, що орієнтує здобувачів освіти на активне використання цифрових ресурсів у навчально-пізнавальній, дослідницькій і професійній діяльності, формуючи навички критичного мислення, аналізу та інтерпретації інформації.

Культуротворча засада визначає роль цифрових колекцій як інструменту формування культурної компетентності, розвитку інформаційної культури та здатності до осмислення соціокультурних процесів.





Водночас безпеково-етична засада акцентує увагу на дотриманні норм академічної доброчесності, інформаційної етики, авторського права та формуванні критичного ставлення до інформації в умовах інформаційних ризиків і цифрових загроз.

Таким чином, культурологічні засади використання цифрових колекцій освітянських бібліотек в умовах інноваційних трансформацій репрезентують багатовимірну методологічну основу, що забезпечує їх ефективне функціонування як культурно-освітнього ресурсу, сприяє розвитку особистості здобувача освіти, його інтеграції у сучасний інформаційний простір і формуванню здатності до безперервного навчання в умовах цифрового суспільства.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що в умовах інноваційних трансформацій цифрові колекції освітянських бібліотек набувають статусу не лише інформаційного ресурсу, а цілісного культурно-освітнього феномену, який забезпечує збереження, інтерпретацію та трансляцію наукової і культурної спадщини. Обґрунтовано, що ефективність їх використання визначається не стільки технологічними можливостями, скільки культурологічними засадами, які інтегрують аксіологічний, герменевтичний, комунікативний, інтегративний, діяльнісний, інноваційно-технологічний, культуротворчий, безпеково-етичний підходи. Доведено, що цифрові колекції сприяють формуванню культурної та інформаційної компетентності здобувачів освіти, розвитку критичного мислення, забезпечують доступ до структурованих знань і інтеграцію в глобальний інформаційно-культурний простір. Встановлено, що сучасна бібліотека трансформується у багатофункціональний культурно-інформаційний центр, який відіграє ключову роль у забезпеченні якості освітнього процесу, розвитку наукової комунікації та підтримці інноваційних освітніх практик. Водночас виявлено низку проблем, пов'язаних із необхідністю стандартизації цифрових ресурсів, удосконалення технологічного забезпечення, розвитку кадрового потенціалу та формування єдиної стратегії цифровізації бібліотечної сфери.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з поглибленим вивченням культурологічного потенціалу цифрових колекцій у розвитку культурної та інформаційної компетентності здобувачів освіти, розробленням моделей їх інтеграції в освітній процес та методик ефективного використання.

Література:

1. Барабаш В., Глебова Л., Коломієць О. Інноваційні трансформації бібліотек закладів вищої освіти. *Society. Document. Communication*. 2023. Вип. 19. С. 10–36. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2023_19_3 (дата звернення: 01.05.2026).
2. Березівська Л. Д., Романова Г. М., Пономаренко Л. О. Роль Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського в інформаційному забезпеченні освіти незалежної України : наукове повідомлення про заходи до 33-ї річниці Незалежності України. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2024. № 6(2). С. 1–7. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6210>



3. Гуралюк А. Цифрова колекція «Вчені НАПН України» : технологія, зміст, значення. *Науково-педагогічні студії*. 2025. № 9. С. 243–257. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2025-9-243-257>
4. Гуралюк А., Углова О. Цифрові тренди розвитку модерних бібліотек світу : майбутнє педагогічної освіти і науки (аналітичний огляд). *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки*. 2024. Вип. 20. С. 56–77. URL: <https://numl.org/1hAF> (дата звернення: 12.04.2026).
5. Ковтанюк Ю., Шевченко З. Актуальні питання створення цифрових колекцій історико-культурної спадщини Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в контексті цифрової трансформації гуманітарної галузі. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 72. С. 208–245. <https://doi.org/10.15407/nr.72.208>
6. Красильник Ю. С. Концептуальні основи персонодидактики вищої школи. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2020. № 1(41). С. 181–190.
7. Красильник Ю. С. Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи. *Вісник НТТУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2009. Вип. 3. С. 119–123.
8. Красильник Ю. С. Розвиток умінь візуалізації навчальної інформації майбутніх педагогів професійної освіти. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. Вип. 1. С. 55–60.
9. Лапасенко С. В. Модернізація та реформування освіти в творчому доробку вчених Національної академії педагогічних наук України. *Вісник Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського*. 2022. Вип. 3. С. 85–91. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2022.3.11>
10. Лапасенко С. В. Теоретико-методологічне забезпечення цифрової трансформації освіти і педагогіки. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 55(3). С. 9–13. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.1>
11. Медведь М. М. Цифрова колекція як механізм збереження краєзнавчого фонду університетської бібліотеки. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 72. С. 274–286. URL: <https://numl.org/1hAC> (дата звернення: 01.05.2026).
12. Моргун А. Аналітико-синтетична обробка інформації в аспекті культурологічних досліджень. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2025. № 51. С. 394–398. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1075>
13. Ніколаєнко Я. Стратегії цифровізації у сфері освіти : роль освітянських бібліотек. *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2024. № 5. С. 67–74. <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.10>
14. Павленко Т. Освітнянські бібліотеки як центр інформаційно-комунікаційної підтримки в реаліях сьогодення. *Науково-педагогічні студії*. 2024. № 8. С. 271–282. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-271-282>
15. Прудникова О. В. Феномен інформаційної культури у вітчизняному науковому дискурсі. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Серія : Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2023. № 4. С. 6–16. <https://doi.org/10.21564/2663-5704.59.289689>
16. Сенченко Н. Актуальні питання формування цифрових колекцій електронних бібліотек. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 1. С. 15–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2023_1_6 (дата звернення: 23.04.2026).
17. Середа Х. В. Організація колекцій цифрових освітніх ресурсів : загальні підходи. *Інноваційна педагогіка*. 2023. № 66. С. 268–271. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.56>
18. Ярошевська Т. Ю. Університетська бібліотека та виклики інформаційного суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2025. № 1. С. 176–180. URL: <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/1310/1206> (дата звернення: 14.04.2026).





19. Chernyshev D. O., Pochka K. I., Korchova H. L., Krasyl'nyk Yu. S., Rudenko M. V. Didactic aspects of the transformation of clip thinking in the context of teaching of construction mechanics. *Strength of Materials and Theory of Structures*. 2023. Issue 111. P. 3–12.
20. Guraliuk A. H. Collections of digital resources. Digital transformations in culture : Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. 384 p.
21. Movchan K. Cultural aspects of managing modern libraries. *Philosophy and Governance*. 2024. № 3–4. C. 37–45. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.3-4.05>

References:

1. Barabash, V., Hliebova, L., & Kolomiets, O. (2023). Innovatsiini transformatsii bibliotek zakladiv vyshchoi osvity [Innovative transformations in higher education libraries]. *Society. Document. Communication*, 19, 10–36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/cdk_2023_19_3 [in Ukrainian].
2. Berezivska, L. D., Romanova, H. M., & Ponomarenko, L. O. (2024). Rol Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteky Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho v informatsiinomu zabezpechenni osvity nezaleznoi Ukrainy : naukovе povidomlennia pro zakhody do 33-yi richnytsi Nezalezhnosti Ukrainy [The Role of the V. O. Sukhomlynsky State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine in Supporting Education in Independent Ukraine: A Research Paper on Events Marking the 33rd Anniversary of Ukraine's Independence]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 6(2), 1–7. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2024.6210> [in Ukrainian].
3. Huraliuk, A. (2025). Tsyfrova kolektsiia «Vcheni NAPN Ukrainy» : tekhnolohiia, zmist, znachennia [The 'Scientists of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine' Digital Collection: technology, content, significance]. *Naukovo-pedahohichni studii*, 9, 243–257. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2025-9-243-257> [in Ukrainian].
4. Huraliuk, A., Uhlova, O. (2024). Tsyfrovi trendy rozvytku modernykh bibliotek svitu : maibutnie pedahohichnoi osvity i nauky (analitychnyi ohliad) [Digital trends in the development of modern libraries worldwide : the future of teacher education and science (an analytical review)]. *Analitychnyi visnyk u sferi osvity y nauky*, 20, 56–77. <https://numl.org/1hAF> [in Ukrainian].
5. Kovtaniuk, Yu., Shevchenko, Z. (2024). Aktualni pytannia stvorennia tsyfrovyykh kolektsii istoriko-kulturnoi spadshchyny Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho v konteksti tsyfrovoy transformatsii humanitarnoi haluzi [Current issues regarding the creation of digital collections of the historical and cultural heritage of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the context of the digital transformation of the humanities]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 72, 208–245. <https://doi.org/10.15407/np.72.208> [in Ukrainian].
6. Krasyl'nyk, Yu. S. (2020). Kontseptualni osnovy personodydaktyky vyshchoi shkoly [The conceptual foundations of personalised teaching in higher education]. *Zbirnyk naukovykh prats «Viiskova osvita» Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho*, 1(41), 181–190 [in Ukrainian].
7. Krasyl'nyk, Yu. S. (2009). Orhanizatsiino-metodychni zasady pedahohichnoi praktyky maibutnikh mahistriv pedahohiky vyshchoi shkoly [Організаційно-методичні засади педагогічної практики майбутніх магістрів педагогіки вищої школи]. *Visnyk NTTU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika*, 3, 119–123 [in Ukrainian].
8. Krasyl'nyk, Yu. S. (2022). Rozvytok umin vizualizatsii navchalnoi informatsii maibutnikh pedahohiv profesiinoi osvity [Developing the ability of future vocational education teachers to visualise educational information]. *Visnyk Kremenchutskoho natsionalnoho universytetu imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, 1, 55–60 [in Ukrainian].
9. Lapaienko, S. V. (2022). Modernizatsiia ta reformuvannia osvity v tvorchomu dorobku vchenykh Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy [The modernisation and reform of education in the scholarly works of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]. *Visnyk Kremenchutskoho natsionalnoho universytetu imeni Mykhaila Ostrohradskoho*, 3, 85–91. <https://doi.org/10.32782/1995-0519.2022.3.11> [in Ukrainian].





10. Lapaenko, S. V. (2023). Teoretyko-metodolohichne zabezpechennia tsyfrovoy transformatsii osvity i pedahohiky [Theoretical and methodological foundations of the digital transformation of education and pedagogy]. *Innovatsiina pedahohika*, 55(3), 9–13. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.3.1> [in Ukrainian].
11. Medved, M. M. (2024). Tsyfrova kolektsiia yak mekhanizm zberezhennia kraieznavchoho fondu universytetskoï biblioteky [A digital collection as a means of preserving the local history collection of the university library]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 72, 274–286. <https://numl.org/1hAC> [in Ukrainian].
12. Morhun, A. (2025). Analityko-syntetychna obrobka informatsii v aspekti kulturolo-hichnykh doslidzhen [Analytical and synthetic processing of information in the context of cultural studies]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*, 51, 394–398. <https://doi.org/10.35619/ucpmk.51.1075> [in Ukrainian].
13. Nikolaienko, Ya. (2024). Stratehii tsyfrovizatsii u sferi osvity : rol osvitianskykh bibliotek [Digitalisation strategies in education: the role of academic libraries]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 5, 67–74. <https://doi.org/10.32782/apv/2024.5.10> [in Ukrainian].
14. Pavlenko, T. (2024). Osvitianski biblioteky yak tsentr informatsiino-komunikatsiinoi pidtrymky v realiiakh sohodennia [Educational libraries as centres for information and communication support in today's world]. *Naukovo-pedahohichni studii*, 8, 271–282. <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-271-282> [in Ukrainian].
15. Prudnykova, O. V. (2023). Fenomen informatsiinoi kultury u vitchyznianomu naukovomu dyskursi [The phenomenon of information culture in domestic academic discourse]. *Visnyk Natsionalnoho yurydychnoho universytetu imeni Yaroslava Mudroho. Seriya : Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiolohiia*, 4, 6–16. <https://doi.org/10.21564/2663-5704.59.289689> [in Ukrainian].
16. Senchenko, N. (2023). Aktualni pytannia formuvannia tsyfrovyykh kolektsii elektronnykh bibliotek [Current issues in the development of digital collections for electronic libraries]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty*, 1, 15–25. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2023_1_6 [in Ukrainian].
17. Sereda, Kh. V. (2023). Orhanizatsiia kolektsii tsyfrovyykh osvitnikh resursiv : zahalni pidkhody [Organising collections of digital educational resources : general approaches]. *Innovatsiina pedahohika*, 66, 268–271. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/66.56> [in Ukrainian].
18. Iaroshevska, T. Yu. (2025). Universytetska biblioteka ta vyklyky informatsiinoho suspilstva [The University Library and the Challenges of the Information Society]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, 1, 176–180. <https://chasprava.com.ua/index.php/journal/article/view/1310/1206> [in Ukrainian].
19. Chernyshev, D. O., Pochka, K. I., Korchova, H. L., Krasyl'nyk, Yu. S., & Rudenko, M. V. (2023). Didactic aspects of the transformation of clip thinking in the context of teaching of construction mechanics. *Strength of Materials and Theory of Structures*, 111, 3–12.
20. Guraliuk, A. H. (2023). *Collections of digital resources*. Digital transformations in culture : Scientific monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing.
21. Movchan, K. (2024). Cultural aspects of managing modern libraries. *Philosophy and Governance*, 3–4, 37–45. <https://doi.org/10.70651/3041-248X/2024.3-4.05>

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 08.05.2026

